

Schatkisten

in

Wierdenland

Van 1-12-2009 t/m 5-4-2010

Inhoud

Inleiding	3
1. De alchemist van Fraam.....	4
2. Archeologische kralen.....	5
3. Zoek de schat	13
4. Blaarkoppen	13
5. De mammoettand	13
6. De tafel van Van Giffen.....	13
7. De drieling van Noordhorn	14
8. Opkalefateren	15
9. Verschillende vondsten op de plek van de 'Goudschat van Feerwerd'	15
10. Munten van voor en na de tweede wereldoorlog.	15
11. Ansicht Reina	15
12. Hoe kun je met een hobby beginnen. {waar gebeurd}.....	15
13. Tufsteen en kloostermoppen	16
14. Schatten van Klaas Heerema.....	17
15. Kogeltjes uit Aduarderzijl	17
16. Ewer	17
17. Scherven van een oude pot.....	17
18. 'Schaten van boeken' of 'boeken van schatten'	18
19. Kaart Oldehove	18
20. Keutel	18
21. Schat van Museum Wierdenland:.....	18
22. De 19 ^e eeuwse burgemeestersketting van Ezinge	19
23. Oogst	20
24. Het dijkleger.....	20
25. Deksel uit de Dollard.....	20
26. Keulse vaas.....	20
27. De echte schatten van Wierdenland	21
28. Bikkelen	21
29. Wat we allemaal wel niet krijgen en kregen	22

Inleiding

Met de tentoonstelling ‘Schatkisten in Wierdenland’ wil Museum Wierdenland het publiek uitdagen actief aan de gang te gaan met geschiedenis. Een aantal oproepen in de media leverde resultaat op. Ook heeft het enthousiasme van de vrijwilligers van het museum tal van kisten opgeleverd.

Dank aan allen die een bijdrage hebben geleverd. Een speciaal woord van dank gaat uit aan mevrouw W.A. van Bommel – van der Sluijs MA die de selectie van archeologische kralen heeft gemaakt.

Dank ook aan de bruikleengevers: Museum het Hoogeland uit Warffum, het Fries Museum in Leeuwarden, het Rijksmuseum van Oudheden uit Leiden en het Noordelijk Archeologisch Depot uit Nuis.

Ook zijn wij onze sponsors zeer erkentelijk. De **RWE** en het **SNS fonds Middelstum**.

Elke schatkist vertelt een eigen, vaak ontroerend verhaal. Dat verhaal is niet in één oogopslag duidelijk. Rustig de bijschriften lezen zal het genoeg doen dat kan worden beleefd aan de tentoonstelling zeker vergroten.

De teksten hebben wij voor u ook nog samengevoegd in deze catalogus.

Wij hopen dat u veel plezier beleeft aan deze opmerkelijke tentoonstelling.

Marjon Edzes-Posthumus MGM/directeur

1. De alchemist van Fraam

Op de borg Fraam in Huizinge woonde Barend Coenders van Helpen (1601-1678) een illustere Groninger jonker. Belezen, bereisd, begunstigde van de Franse koning Lodewijk de XIII, actief in het bestuur van de Ommelanden en met trekken van een despoot, kortom een kleurrijke persoon.

Geïnteresseerd in de wetenschap en het goddelijke beoefende Barend* de alchemie.

Fraam is afgebroken in 1738 en ons rest nog slechts een tekening van deze fraaie borg.

Het borgterrein is nog goed te herkennen en dat de verhalen over 'de alchemist van Fraam' op waarheid berusten tonen ons de scherven die op de borgplaats zijn gevonden toen deze werd vlakgeschoven in 1959.

De bekende archeoloog Piet Kooi vond deze scherven en publiceerde erover in De Groninger Volksalmanak van 1978-1979.

Alchemie

Alchemie werd al beoefend door de Egyptenaren en ook de oude Chinezen en de Grieken waren op zoek naar 'de steen der wijzen'. 'De steen der wijzen' zou een alchemistische substantie zijn die gewone metalen in goud doet veranderen. Ook wordt 'De steen der wijzen' als een levenselixer gezien die levensverlengende eigenschappen heeft.

Te Fraam

Coenders had z'n laboratorium waarschijnlijk gehuisvest in het uitspringende poortgebouw.

De vondsten bevonden zich, door versleping met machines, in een baan rode klei. Afval werd op borgen door een gemak (toilet) dat zich boven de borggracht vond gegooit.

De rode kleur van de klei is afkomstig van kwikoxyde dat, zo beschrijft Coenders in zijn boek door hem werd gebruikt om de goudoplossing te destilleren. Hij beschrijft ook dat deze proef mislukte en dat er een explosie plaatsvond.

Kwik is erg giftig, het is niet ondenkbaar dat Coender's 'karakter met scherpe contrasten' veroorzaakt is door kwikvergiftiging.

De trappen van smart

Een jaar na zijn dood is het boek 'L' escalier des sages (De trappen van smart) verschenen.

Het boek behandelt de alchemie en het christelijk geloof. Neem het boek rustig ter hand, het exemplaar dat museum Wierdenland heeft kunnen bemachtigen in Frankrijk is een overdruk.

De ingekleurde alchemistische tekeningen uit het boek vonden we in Schotland, ook dit zijn geen originelen, maar ze geven toch een prachtig beeld van de symbolen en goden die een rol speelden in de zoektocht van de alchemist.

*Sommige bronnen spreken van Berend, Barent of Bernhard

2. Archeologische kralen

Deze selectie van archeologische kralen is gemaakt door mevrouw W.A. van Bommel – van der Sluijs MA, het zijn bruiklenen van het Fries Museum in Leeuwarden, het Rijksmuseum van Oudheden uit Leiden en het Noordelijk Archeologisch Depot uit Nuis.

Speech opening tentoonstelling Schatvondsten in Wierdenland – 30 november 2009 – Door mevrouw W.A. van der Sluijs MA

1. Vanaf mijn vroegste jeugd waren de land- en tuinbouw, dieren en planten dus, mijn grote liefde. Maar vanaf mijn 50ste heb ik er door mijn studie een nieuwe liefde bij: de kralen! Dus ik ben verheugd en dankbaar dat ook ik hier mijn schatten mag tonen, dat wil zeggen de kralen die musea en het Noordelijk Depot in Nuis in bruikleen hebben afgestaan.

2. Aan de kralen is vanouds weinig aandacht beteed, maar daar gaat wat mij betreft verandering in komen. Want geloof me maar – zodra je je in de geschiedenis van kralen verdiept – raak je gebiologeerd! Ik vind ze veruit de mooiste vondstcategorie, een stuk aantrekkelijker dan wat we aan resten van bot, metaal of aardewerk vinden. Sommige kralen zien er na 2000 jaar in de grond te hebben gezeten nog prachtig uit.

3. Waarom hadden mensen kralen? Een kraal – al dan niet versierd met ogen – fungeerde in de eerste plaats als amulet. Maar ook als teken van rang en welstand en om zich te onderscheiden van andere stammen. De kraal diende als betaalmiddel en als kleurstof. Maar natuurlijk tegelijkertijd voor versiering van lijf en klederdracht van vrouwen.

4. De kraal is voor de archeologie daarom een interessant studieobject. Uta von Freeden heeft op het driedaags kralensymposium in Mannheim gezegd dat kralen cultuurbegeleiders van de mensheid zijn. Bovendien gaat het bij kralen relatief om grote aantallen en dikwijls is er uit een graf niets anders bewaard dan één of enkele kralen. Omdat ze zo handzaam zijn, zijn ze verslept over grote afstanden. Ze waren sterk onderhevig aan mode. Als je met deze kralen dus cultuur van een volk kunt bestuderen en handelscontacten van volken kunt aantonen en er bovendien nog vindplaatsen mee kunt dateren, dan is het duidelijk waarom kralen meer aandacht ruim verdienen.

5. Ga dus kijken in de schatkisten en zie kralen die nog nooit buiten de laatjes van de depots te zien waren.

A zie de groteske blauwe glazen kralen uit de IJzertijd – nog voor de Romeinen hier waren dus – met knobbels en Keltische zigzaggen en spiralen versierd.

B Zie hoe kunstig de gezichtsmaskerkralen zijn gemaakt – die komen uit Alexandrië in Egypte en dateren van voor of vlak na het begin van de jaartelling.

C Zie de meloenkralen, amuletten van Romeinse soldaten en de sierkralen van vrouwen uit de late Romeinse tijd.

D Bekijk de bonte kralen uit de Vroege Middeleeuwen

E En tenslotte de Amsterdamse kralen die met Venetiaanse vakkennis in de 17e eeuw op het Waterlooplein zijn gemaakt, of die uit de 18e en 19e eeuw die voor de ruilhandel met Afrika, Azië en Amerika waren bedoeld (slaven, ivoor, goud, huiden).

Bedenk hoezeer de eigenaren, vrijwel altijd vrouwen, hun kralen en snoeren als een kostbaar bezit zullen hebben gekoesterd en hoe bijzonder het is dat wij hun schatten na 200 of na 2000 jaar nog kunnen zien en aanraken.

6. Met recht zijn de Noordelijke provincies zo trots op hun rijke historie – deze wordt ook door de enorme aantallen kralen uit alle streken en alle tijden geïllustreerd. Het is een plicht maar ook een groot plezier die kralen een grotere bekendheid te geven. Ik nodig ook iedereen uit die kralen of andere glas heeft gevonden – al zijn het de kleinste scherfjes – zich te melden. Wie weet wat voor schatten er nog te voorschijn komen en hoezeer de geschiedenis van terpen- en wierdenland nog verder verrijkt kan worden.

1. Kralen uit de Midden-Late IJzertijd

Noppenkraal met opgelegde gele zigzag, van 200 tot 125 voor het begin van de jaartelling. De zigzag is een Keltisch motief. Cilinderkraal met gele noppen en zigzag is waarschijnlijk naar Keltische voorbeelden in de laatste eeuw voor de jaartelling in Noord-Europa gemaakt. Blauwe kralen zijn waarschijnlijk van geïmporteerd Keltisch glas gemaakt, net als de duizenden glazen armbanden uit de laatste eeuw voor het begin van de jaartelling die in het Rivierengebied zijn gevonden.

Zigzagkralen, met ingesmolten zigzag, van 180 tot 125 voor de jaartelling.

1b.

2. Kralen uit de Midden-Late IJzertijd

Vierkante kraal met spiraalogen op de hoeken, van 200 tot 70 voor het begin van de jaartelling. Spiralen zijn ook een Keltisch versieringsmotief.

Biconische kralen uit dezelfde tijd, in groen en blauw. De lichtgroene kralen zijn misschien van omgesmolten oud glas gemaakt. Lichtgroen glas ontstaat vanzelf als zand wordt gesmolten (door verontreiniging met ijzer). Denk aan ons huidige vensterglas!

2b.

3. Glazen kralen uit de late IJzertijd/vroege Romeinse keizertijd van omstreeks het begin van de jaartelling. De helft van een blauwe ringkraal met Keltische spiraal-versiering, van 125 tot 70 voor de jaartelling. Kraal met ingesmolten gele vlekken. Ringkralen in blauw en bruin, roodbruin glas is zeer zeldzaam.

3a.

3b.

4. Bolle, doorzichtige blauwe en turquoise kralen uit de late IJzertijd/vroege Romeinse keizertijd van omstreeks het begin van de jaartelling. Blauwgroene kraal met 4 opgelegde ogen. (De kleinere, versierde kraal is zeker niet uit de IJzertijd, maar uit de 5e eeuw).

4a.

4c.

5. Gezichtsmaskerkralen – Zeldzame glazen kralen met ingelegde schijfjes met gezichtjes. Uit 50 jaar vóór tot 50 jaar na het begin van de jaartelling, naar men aanneemt uit Alexandrië (Egypte). Wit, rood en geel respectievelijk gevonden te Stiens, te Dongeradeel, te Wieuwerd.

6a. Meloenkralen van ‘faience’ (beter: kwarts-keramiek). Voornamelijk uit de eerst eeuw na Christus. Romeinse soldaten hingen deze amuletten aan hun wapenrusting, aan paardentuig enzovoort. Soms werden meloenkralen aan dode kinderen in het graf meegegeven.

6a.

6b. Barnsteen-kralen. 121 stuks in een snoer uit de Volksverhuizingstijd (ongeveer 300-450) en losse barnsteenkralen.

7a. Schichtaugen (ogen die uit laagjes zijn opgebouwd)-kralen uit Noord-Europa, tussen 70 en 300 in rood en één in blauw. Waarschijnlijk is de laatste mee verbrand bij de crematie van de dode en is daardoor scheef en bobbelig geworden.

7a.

7a.

7b. Mozaïek-kralen: kralen van aaneengesmolten stukjes glas.

Kraal met band met sterbladjes om de evenaar, van het jaar 70 tot 255 en twee kralen met takjesrand van het jaar 30 tot 150.

7c.

8. Spinwartels, zware kralen die worden gebruikt bij het spinnen van wol, van ongeveer 500 tot 600. De eerste lijkt zwart, maar is doorzichtig blauwgroen.

8c.

9a. Benen kralen, van bot gemaakt, onbekend van welke tijd.

9a

9b. Groen kraaltje met zeer klein gat, mogelijk van smaragd, ondateerbaar.

9c. Snoer van gitkralen uit de derde eeuw, uit een vrouwengraf uit de Romeinse tijd in Welsrijp. Git is fossiel geworden, zeer sterk samengedrukt hout. Fraai bewerkte gitkralen, Romeins? Of Middeleeuws? Bolle en walsvormige gitkralen, onbekend uit welke tijd.
9c.

9c.

9c.

10a. 'Berlock'-kralen, kralen met een oogje. Deze zijn ook uit Romeins Duitsland bekend en zijn ongeveer gemaakt rond 300. Snoer van 72 kralen, gevonden te Beetgum. Snoer van doorzichtige blauwe kralen met één Berlockkraal. Doosje met restjes van zulke kralen.

10b. Gold-überfangkralen (twee lagen blank glas met een laagje goudfolie ertussen) in een snoer van 30 kralen uit een vrouwengraf van omstreeks 400 uit Kimswerd, in een snoer uit Groningen. Losse goud-tussen-glas-kralen uit Wijnaldum, überfang-segmentkralen die uit 2 of 5 segmenten bestaan.

10b.

10c. Snoer van 31 kralen uit de Volksverhuizingtijd van ongeveer 300 tot 450 uit Menaldum.

11a. Vijf- of zes-lobbige glazen kralen, twee met ingewalste strepen. Zwarte glazen kraal met kruisende witte draden en ogen, vermoedelijk uit de 5^e eeuw. Kraal met ingewalst geel netwerk, late 6^e eeuw. Kralen met gekamde en ingesmolten draden, 7^e eeuw. Kubus met opgelegde gele kruisdraden.

11a.

11b. Mozaïekkrallen: kralen van aaneengesmolten plaatjes glas. Drie kralen met zogenaamd 'Reticella'-patroon, daterend uit de periode van 550-600.

11c. Mozaïekkrallen. Deze noemen we 'Millefiori' ('duizend bloemen') als die plaatjes een patroon bezitten (blaadjes, ster, oog, schaakbord, spiraal etc.). Millefiorikraal met sterblaadjes in een kralensnoer uit Groningen. Kralen met blaadjes en ogen en 2 gele kraaltjes. Kraal met band met sterblaadjes en ogen, cilinder-millefiorikraal met schaakbordpatroon. Ca 550 tot 750.

11b.

11c.

12a. Snoer van 11 opake glaskralen, uit een graf uit de vroege achtste eeuw, omstreeks 700.

12b. Kralensnoer van 39 kralen, vermoedelijk 6e of 7e eeuw.

Kralensnoer van 13 bonte kralen uit een vrouwengraf van 650-750 (Merovingische-Karolingische tijd), uit Dongeradeel aan het Lauwersmeer.

12c. Snoer van kralen van glas, steen, aardewerk en barnsteen, samengesteld uit kralen van verschillende tijden. Gevonden in Groningen.

13a. Amsterdamse kralen voor kralentuintjes, om in de winter kleur aan de perkjes te geven, een hobby van de rijke dames. De kralen zijn gemaakt te Amsterdam op het Waterlooplein rond 1600.

13a.

13b. Amsterdamse kralen voor de ruilhandel met Afrika en Amerika (slaven, ivoor, huiden), in de 17^e en 18^e eeuw te Amsterdam gemaakt.
 'Starbead': kraal van verschillend gekleurde glasstaafjes, gevonden in Jelsum (bij Leeuwarden).

13b.

13b.

13c.

13c.

Recente kraal, begin 19^e eeuw en de helft van een grote kraal van zogenaamd Aventurijn-glas, uit Venetië van rond 1900.

3. Zoek de schat

De schat ligt op de plek die is aangegeven door het kruisje: Allersmaweg 40 te Ezinge. Gelegenheid tot bezichtiging op verzoek.

Mevrouw A.J. Nonkes – 11.11.'09

Kettinkjes graag op vijfde oogje laten.

4. Blaarkoppen

Een fotoreportage van beeldend kunstenaar Sjan Bijman.

5. De mammoettand

Deze mammoettand is van mijn vier buurmeisjes. Ze zijn drie, vijf, acht en negen jaar oud de tand kregen ze een paar jaar geleden van hun vader. Toen ik hem te zien kreeg was ik er direct door gefascineerd. Was hij van plastic, van hout, van gips of echt? Het laatste kon ik me nauwelijks voorstellen. Tijdens het oppassen zag ik steeds weer hoe belangrijk de tand voor hun was. Esme sabbelde erop en wikkelde haar doeke-doek er omheen, Margo liet hem als een autootje van de leuning van de bank glijden en ooit exposeerde Laura en Selina de tand in hun 'museum'. Het was het pronkstuk van hun tentoonstelling, de tand lag te midden van steentjes, schelpjes en takjes op een tafeltje in de slaapkamer van Laura. Nu weten ze hoe een mammoettand smaakt, er uitziet, hoe zwaar en hoe groot hij is. Maar vooral waar je hem voor kan gebruiken, hoe en waar een mammoet leefde en ondertussen ook hoe lang dat geleden is. Hun schat mocht ik lenen voor het schatkisten-project van Museum Wierdenland. Ik kon nu rustig uitzoeken of de tand echt was en... dat is hij. Mammoeten leefden in de laatste ijstijd, ongeveer 73.000 tot 14.500 jaar geleden.

Trienke van Kleffens

6. De tafel van Van Giffen

Jaren geleden, nog in het "oude" museum werd mijn man Johan Steen, die toen in het museumbestuur zat, benaderd door familie van Prof. van Giffen. Zij hadden een tafel in hun bezit, die nog van hun vader (?) geweest was, het zou om zijn werktafel gaan. Had het museum in Ezinge misschien belangstelling? Het toenmalige bestuur liep niet over van enthousiasme, misschien vanwege ruimtegebrek. Omdat er toen al plannen waren om een nieuw en groter museum in te richten, besloot mijn man de tafel op te halen en zelf op te slaan. Toen we het geval zagen waren we ietsje teleurgesteld, de tafel werd in onderdelen aangeleverd en was gehavend. Hij zou zeker, om tentoongesteld te worden, gerestaureerd moeten worden. Maar wie weet...

Optimistisch werden de onderdelen in onze schuur gestald. Sindsdien verhuisden de stukken af en toe om uiteindelijk in een loods achter ons huis te belanden, steeds stoffiger en onherkenbaarder. Eigenlijk is het wonderbaarlijk dat tot nu toe niemand het hout heeft gebruikt voor vuurkorf of houtkachel, of kinderen het voor huttenbouw hebben weggesleept.

Af en toe meldde ik in het nieuwe museum de aanwezigheid van een schat in onze loods, maar er kwam geen reactie.

De tentoonstelling “Schatkisten” gaf mij uiteindelijk een uitgelezen mogelijkheid om de tafel nu zelf in het museum te droppen en hopelijk voorgoed.

NB.

Niet alle onderdelen zijn hier te zien, ik heb me beperkt tot de poten, die overigens zo kort zijn dat ik me afvraag of het wel om een werktafel gaat.

Jeanne Steen - November 2009

7. De drieling van Noordhorn

Mijn idee om een tentoonstelling te maken over ‘Schatten in Wierdenland’ vond warme weerklank in het museum. Menigeeen begon zich het hoofd te breken over de vulling van een kistje.

Ik kom zelf niet van de klei, maar uit Marum en ik woon al jaren in de Veenkoloniën. In mijn huis dus geen ‘klei schatten’. Toch ging ik op zoek in mijn kabinet en daar vond ik in de verzameling prentbriefkaarten van mijn oma Nienke Dalstra, tussen alle kiekjes uit het buitenland, van het Loo en van de Veluwe ineens deze bijzonder prentbriefkaart. Die mij trof. Een, zo op het oog, gezonde drieling. ‘Schatjes’ in prachtige

jurken met een stoens kijkende moeder.

Een drieling, dat was dus iets bijzonders ander zou er zeker geen prentbriefkaart van hen gemaakt zijn.

Op de site: Noordhorn heden en verleden, lees ik.

“Wie kent niet Vrouwe van Sloten (Haartke Dine) met haar drieling Luitje, Renske en Willemientje? Iets bijzonders dus en wat schrijft ene V.C. Sleebe in het zeer dikke boek ‘In termen van fatsoen: sociale controle in het Groningse kleigebied 1770-1914’.

Dat in 1909 vader H. van Sloten zijn drieling als attractie op de kermis liet zien, omdat dit geld opbracht. Hoe zouden Luitje, Renske en Willemientje dat hebben gevonden?

Bij de Groninger archieven vonden we ook nog de geboorteakten van de drieling. Alleen Willemientje kreeg vier vorstelijke namen: Wilhelmina Helena Paulina Maria. Haar zusjes moesten het doen met Luiktje en Renske.

Marjon Edzes

P.S. Het kistje is afkomstig van de CP (C. Polak) limonade fabriek Groningen.

8. Opkalefateren

De scheepjes die de wierdengrond van Ezinge vervoerden moesten af en toe naar de werf voor onderhoud en reparatie. Op de foto ziet u een scheepswerfje in Martenshoek, circa 1900. Daar werden nieuwe schepen gebouwd en er werden reparaties verricht.

Eén van de werkzaamheden was breeuwen. Dekken en de scheepshuid werden waterdicht gemaakt door hennepvezel tussen de naden te drijven, met menie en teer werd dit afgewerkt. In de kist ziet u een breeuwhamer en breeuwijzers verder een knot hennepvezel en een blikje uitgeharde menie.

Een breeuwhamer werd ook wel kalefaterhamer genoemd. Daar komt de uitdrukking opkalefateren vandaan.

Opkalefateren: herstellen, opknappen, oplappen, repareren.

Mijn grootvader, Teunis Baas, was scheepstimmerman. Breeuwen was een belangrijk deel van zijn werkzaamheden. Vooral dekken breeuwen was zwaar en eentonig werk. Maar een mooi gebreeuwd dek gaf ook voldoening.

Arnold van Dam
Zuidhorn

9. Verschillende vondsten op de plek van de 'Goudschat van Feerwerd'

Als jongen van acht jaar vond ik dit op de plek waar ook de munten van de 'Goudschat van Feerwerd' zijn gevonden. Ik vond het heel spannend ermee bezig te zijn een verhaal te verzinnen over wat er hier vijf eeuwen geleden was gebeurd.

Foppe Voogd

10. Munten van voor en na de tweede wereldoorlog.

Deze munten heb ik gevonden in de achtertuin van mijn huis in de Tuinstraat 6 in Ezinge.

Ina Smit

11. Ansicht Reina

Deze ansichtkaart is gekocht op de markt van tweedehandse boeken in Putten voor de prijs van € 45,00. Al een paar jaar lag zij daar tussen de andere kaarten, maar ik vond haar te duur. Elke keer weer even kijken of zij er nog was en ja hoor, zij was er nog totdat mijn geliefde zei: "Nou dan krijg je haar van mij op jouw verjaardag". Zij is daarom heel speciaal voor mij en ook het plekje bij de Haven met die schepen, waar turf werd gelost. Ook moest ik wel eens meehelpen om turf te tellen in korven. Mijn vader verkocht die dan. Een mooi lijstje er omheen en zij hangt bij ons in de kamer.

Er staat een verhaal achterop van de afzender, geschreven in 1917.

Heel voorzichtig draaien, dan kunt u het lezen.

Reina Raven

12. Hoe kun je met een hobby beginnen. {waar gebeurd}

Het zal in 1979 zijn geweest dat ik op een reünie in Giethoorn rond slenterde.

Plots zie ik aan de andere kant van een heg, een munt in de bloementuin liggen.

Verbaast, dat nog niemand dit eerder had gezien, ben ik in de tuin gegaan, en heb de munt opgeraapt en bewaard.

Het zal een week later zijn geweest,
Ik was weer thuis en liep ik door de tuin van mijn oom.

Plotseling struikelde ik, onder het bijna vallen zie ik daar een oorlogsmunt liggen.

Deze gebeurtenissen hebben voor mij bepaald dat mijn hobby archeologie is geworden hier een kleine greep uit mijn verzameling die ik aan u tentoon.

J.

Inhoud kistje van links boven naar rechts onder

Vak 1 Dobbelsteen van gebakken klei en kleien knikkers {rond 1800}

Vak 2 Herenring {waarschijnlijk van een belangrijk persoon} datering 1600

Vak 3 Romeinse munten 1^e eeuw na Chr

Vak 4 Benennaald kokertje {gegraveerd}

Vak 5 Fibulae uit de viking tijd {10^e eeuw na Chr} + 2 zilveren knopen uit de 18 eeuw

Vak 6 Romeinse fibulae datering 1^e eeuw na Chr

13. Tufsteen en kloostermoppen

Tufsteen, ook wel tuf genoemd, is een vulkanisch gesteende dat veel gebruikt werd als bouw materiaal in Nederland tijdens de middeleeuwen. Dit stuk tufsteen is afkomstig van en gevonden bij de kerk van Vierhuizen. Deze kerk, waarschijnlijk gebouwd rond het jaar 1200, is oorspronkelijk helemaal uit tufsteen gebouwd. Deze tufsteen werd vanuit het Eifelgebergte in Duitsland over de grote rivieren, als de Rijn en de IJssel, naar Utrecht en Deventer vervoerd. Van hieruit werd de steen doorverkocht aan onder andere Vierhuizen om als bouw materiaal voor de kerk te dienen. Omstreeks 1200 begonnen monniken met de productie van grote bakstenen, zogenaamde kloostermoppen.

In deze 'schatkist' is een kloostermop met, daarbovenop liggend een stuk tufsteen te zien.

Waar deze kloostermop vandaan komt is niet bekend. Met deze twee bouwmaterialen werden de eerste stenen kerken gebouwd. Tot op de dag van vandaag is de grote invloed die tufsteen en baksteen op de bouw van kerken hebben gehad te zien. Nog altijd staan kerken in Groningen en in heel Nederland die uit tufsteen of gecombineerd met baksteen zijn gebouwd. De Stichting Oude Groninger Kerken zorgt voor de instandhouding van deze waardevolle kerkgebouwen, zodat ze bewaard worden voor de talloze generaties die volgen.

Stichting Oude Groninger Kerken

14. Schatten van Klaas Heerema

1. Spinsteen
2. Munt penny van Eduard 1272-1307 geslagen
3. Gezichtjes speld

Klaas Heerema, Bedum

15. Kogeltjes uit Aduarderzijl

Wat een rare schat
Twee loden kogeltjes
Kogels zijn om mee te schieten
Alsof ik daar zo dol op ben: op kogels en oorlog

Maar deze kogeltjes dateren uit de 80-jarige oorlog:
bij de schans van Aduarderzijl is hevig gevochten

Ze zijn met een metaaldetector
opgegraven bij Aduarderzijl
en deze 400-jarige pijlpuntjes
liggen nu als trofeetjes
op mijn schoorsteenmantel

Wies Gorter

16. Ewer

De vondsten in deze drie schatkistjes zijn afkomstig van de wierde Ewer, vlakbij Zuurdijk. Afgelopen zomer bivakkeerde mijn broer uit Amsterdam daar een paar dagen in het huisje van J. Rogaer, een vriend van hem. Omdat hij zo dichtbij zat besloot ik uit Ezinge even bij hem langs te gaan. Hij was net eten aan het maken en nodigde mij uit om te blijven. Nieuwsgierig naar het leuke huisje en de schitterende ligging boven op de wierde struinde ik ondertussen wat rond. De geschiedenis van het wierdenlandschap kennende wist ik dat ook hier van alles in de grond moest zitten: wie weet vind ik wel wat!
En jawel, tussen het mos onder de bomen hadden mollen en muizen in de loop der jaren allerlei scherven naar de oppervlakte gewerkt. Eeuwen oude fragmenten van wierdenaardewerk, zo'n duizend jaar geleden op dezelfde plek gemaakt, van dezelfde klei. De grijze steen is vermoedelijk een stuk van een klopsteen, die is gebruikt om graan te malen en andere dingen te vergruizen. Deze harde steensoort komt van nature in deze streek niet voor en moet dus geïmporteerd zijn.
De foto's zijn van een eerder bezoek, in het voorjaar. Op de linker foto rennen twee meisjes; mijn nichtje en haar vriendinnetje, de dochter van de eigenaar van het huisje.

Joachim Schreurs

17. Scherven van een oude pot

Voor mij zijn deze scherven bijzonder omdat ik geïnteresseerd ben in wat je zoal in de bodem kunt vinden.

Ivar Zijlema

18. ‘Schatten van boeken’ of ‘boeken van schatten’

Als bodemkundige kan ik heel goed begrijpen dat delfstoffen vroeger ook wel ‘bodemschatten’ werden genoemd. Ze komen uit de bodem en hebben vaak een grote economische waarde.

Als liefhebber van oude en antiquarische boeken vind ik het heerlijk om in fraaie, liefdevol gemaakte boeken te bladeren, vooral als daarin etsen of oude foto’s staan die uitstralen dat het tempo van het leven vroeger lager lag en dat er nog oude technieken en methoden werden toegepast.

Dan droom ik wat weg en vraag ik me af: “Zijn dit nu schatten van boeken of boeken van schatten?”

Jan Delvigne

19. Kaart Oldehove

Dit kaartje van de gemeente Oldehove uit de gemeente Atlas van de provincie Groningen van 1867 kregen wij kado toen we 11 jaar geleden in Saaksum gingen wonen.

De legenda is het bekijken waard: de afstanden worden uitgedrukt in ‘half uur gaans’ (ongeveer 2 tot 2,5 kilometer) en Nederlandse mijl (toen synoniem van de kilometer). Ook wordt er onderscheid gemaakt tussen straat. En kunstwegen en ‘gewone’ wegen. Hoe lang ik het kaartje ook heb ik kan er naar blijven kijken.

Wilma Warmelink

20. Keutel

Bij archeologische opgravingen in wierden worden de aangetroffen voorwerpen schoongemaakt, van een nummer voorzien, nagetekend of gefotografeerd en opgeborgen. Dat kunnen voorwerpen zijn die in het dagelijks leven van toen heel normaal waren, maar ook kunnen het bijzondere en waardevolle voorwerpen zijn die alleen bij speciale gelegenheden werden gebruikt of getoond.

Ondanks de aantrekkingskracht die van bijzondere voorwerpen uitgaat, wil ik van de wierdenbewoners in de eerste plaats weten hoe het dagelijks leven er toeging. Wat gebruikten ze als mes, vork en lepel? Wat deden ze in hun vrije tijd? Vertelden ze elkaar verhalen bij het doen van de afwas of in de winter bij het vuurtje? Waaraan ergerden ze zich? Aan de hond van de burens die bij hun deur een keutel had achtergelaten?

Als symbool van dat dagelijkse leven van de wierdenbewoners dat ik wil leren kennen en doorgronden kies ik een opgegraven hondenkeutel.

Het is mijn schat.

Jan Delvigne, Ezinge

21. Schat van Museum Wierdenland:

Het figurenboek van de opgravingen in Ezinge

Iedere bezoeker van Museum Wierdenland weet dat het museum in Ezinge is gevestigd omdat in de wierde van dit dorp in de jaren 1930 – 1934 de beroemde oudheidkundige opgravingen onder leiding van dr. Van Giffen plaatsvonden. De opgravingen werden vooral zo beroemd omdat in de onderste helft van deze wierde zoveel houten resten van prehistorische boerderijen bewaard waren gebleven. Hierdoor konden plattegronden van boerderijen worden getekend, evenals de rangschikking van de boerderijen die in een bepaalde periode op de wierde stonden. Uit de indeling van de boerderijen kon, tezamen met de opgegraven scherven van aardewerk en andere gebruiksvoorwerpen, worden afgeleid dat de wierdenbewoners voornamelijk van de veehouderij leefden en niet van de visserij, zoals tot die tijd door velen nog werd gedacht.

Oudheidkundige opgravingen horen uitgebreid te worden beschreven en uitgebreid hoort te worden aangegeven welke conclusies uit de plattegronden, de opgegraven voorwerpen, de verkleuringen in de bodem en uit verdere onderzoeken kunnen worden getrokken. Voor de opgravingen in Ezinge zou zo'n verslag een paar dikke boeken in beslag nemen. Van Giffen zag tegen het schrijven van het verslag op en was bovendien nog met andere opgravingen bezig. Hij stelde het schrijven telkens uit en uiteindelijk is van uitstel afstel gekomen.

Gelukkig heeft Van Giffen zijn tekenaar opdracht gegeven de veldtekeningen in het net uit te werken, tekeningen van opgegraven voorwerpen te maken en kopieën van dat alles, tezamen met foto's, in een boek te plakken in de volgorde van het te schrijven verslag. Van deze 'plakboeken' zijn er twee gemaakt. Museum Wierdenland heeft één ervan in bruikleen. Voor het Museum is het een grote schat.

Jan Delvigne

22. De 19e eeuwse burgemeestersketting van Ezinge

Schat van de streekhistorische vereniging Middagherland.

Een 19e eeuwse ambtsketen van de burgemeester van Ezinge (en wat de borrelglaasjes ermee te maken hebben)

Eind september 1985 stond in het Nieuwsblad van het Noorden een lijst van door het veilinghuis Van de Hende uit Groningen op 9 oktober te veilen voorwerpen. Op de lijst stond tot veler verbazing '19^e-eeuwse ambtsketen burgemeester Ezinge'. Dat deze in particulier bezit was, bleek niet bijzonder: het burgemeestersambt was in de eerste helft van de 19^e eeuw vooral een erebaan en een eventuele ambtsketen was voor eigen rekening. Ook Jan Delvigne, voorzitter van de streekhistorische vereniging Middagherland, had de advertentie opgemerkt en spoedde zich naar burgemeester Aukes voor overleg. Zij waren het roerend met elkaar eens: die ambtsketen moest terug naar Ezinge! Maar hoe? Middagherland bestond pas 2,5 jaar en kon nog niet eens de richtprijs (1200 gulden) betalen. En als de gemeente zelf ging bieden zou dat de prijs kunnen opdrijven. Besloten werd dat Jan Delvigne op de veiling zou bieden en dat de gemeente de ambtsketen vervolgens zou overnemen. In informeel overleg met de gemeenteraad werd een maximumbedrag afgesproken.

Op de avond van de veiling was Jan Delvigne wat gespannen: hij had nog nooit eerder wat op een veiling gekocht. Hij besloot te oefenen op een set borrelglaasjes, dat net aan bod kwam. Voor 50 gulden (exclusief veilingkosten) werd hij eigenaar en wist nu hoe het moest.

Bij het bieden op de ambtsketen waren er tot 1500 gulden meerder bidders, daarna bleven er twee over. Hoe ver zou de prijs worden opgedreven en zou het financiële plafond van de

gemeenteraad in beeld komen? Dat plafond werd gelukkig niet bereikt en voor 1700 gulden (met 20% veilingkosten 2040 gulden) werd Jan Delvigne de nieuwe eigenaar. Gelukkig had hij genoeg geld meegenomen en tegen half elf 's avonds arriveerde de trofee op het gemeentehuis, waar burgemeester, raadsleden en de pers stonden te wachten. Dat de burgemeester geen alcohol dronk voorkwam dat het die avond al te laat werd.

Enkele maanden later volgde het officiële raadsbesluit tot aankoop van de ambtsketen. Aan het besluit werd toegevoegd dat, indien de gemeente Ezinge zou worden opgeheven (wat toen al in de planning zat) de ambtsketen zou worden geschonken aan de streekhistorische vereniging. En zo kwam Middagherland op 1 januari 1990 in het bezit van de oude ambtsketen en Jan Delvigne al wat langer in het bezit van een set borrelglasjes.

Proost!

Streekhistorische vereniging Middagherland, Ezinge

23. Oogst

Het houdt nooit op

Gedurende alle eeuwen dat hier mensen woonden werd rekening gehouden met het komende jaar. Daarom werden de beste korrels van de oogst als een schat bewaard om ze in het volgende jaar weer uit te zaaien.

24. Het dijkleger

Zolang ik me kan herinneren, is het weer, de wind en het water van invloed op mijn leven geweest. Ik heb altijd op de klei gewoond, ben op een terp geboren en woon nu op een wierde. Misschien is hierdoor mijn enthousiasme voor het wad en het wierdenlandschap zo groot. Hier mijn schat; een oproep voor beperkte dijkbewaking voor het “dijkleger”, ik vond hem bij het leegruimen van mijn ouderlijk huis tussen de papieren van mijn vader.

Heit liet me toen ik ongeveer 10 jaar was zien hoe de zee, bij N-Wester storm en springtij, tot aan de top van de dijk stond en de golven er overheen sloegen. Zo bracht hij me groot respect bij voor de kracht van de natuur.

Zijn werk bij het waterschap Eastergoa's sèdiken was zijn passie. Hij stierf, geheel onverwacht, 2 weken nadat de dijken in het Noorden van Friesland op Deltahoogte waren gebracht. Zijn taak zat erop.

Trienke van Kleffens

25. Deksel uit de Dollard

Ooit was de Dollard bewoond gebied. Men schat dat er ruim dertig wierdendorpen lagen. Door de Cosmas en Damianusvloed werd dat alle weggeslagen. Dit eenzame stukje van een deksel werd teruggevonden. Het roept op tot nadenken over het legen in die dagen. Daarom is het een schat.

26. Keulse vaas

Bij graafwerkzaamheden met een graafmachine kwamen twee helften van een vaas naar boven, die precies op elkaar pasten, wat een wonder is. De vaas is gevonden in de tuin van Tuinstraat 6 te Ezinge in juni 1997.

Ina Smit

27. De echte schatten van Wierdenland

Elfriede Kurtenbach, medewerkster in algemene dienst van het museum vindt dat de echte schatten van Wierdenland worden gevormd door de vrijwilligers van het museum. Daarom heeft ze ze allemaal op de foto gezet in een schatkist.

28. Bikkelen

Het bikkelen is al een zeer oud spel, dat vrijwel over de gehele wereld in de een of andere vorm werd gespeeld. Zo kennen we uit de Egyptische, Griekse en Romeinse tijd bikkels of voorstellingen van bikkelende meisjes. Tot in de 18e eeuw was bikkelen in ons land algemeen bekend, doch in de tweede helft van die eeuw schijnt het spel al niet meer overal te worden gespeeld.

Toch moet in de 19e eeuw plaatselijk nog wel vrij veel gebikkeld zijn, gezien de vele afbeeldingen op 19e eeuwse kinderprenten, het

grote aantal bikkels dat bewaard is gebleven en het feit dat de generatie van rond 1900 het spel nog kende. Thans is het spel bij de Nederlandse jeugd vrijwel onbekend.

Voor het bikkelen, zoals dit vooral in Nederland werd gespeeld, waren vier bikkels en een bikkelbal nodig. Een echte bikkel is het sprongbeen (latijn: talus; grieks: astragal) uit een achterpoot van een schaap.

De benen bikkels waren veelal rood geverfd. Ook werden metalen bikkels gebruikt, bijvoorbeeld van tin, messing of brons; uit de Romeinse tijd zijn nog glazen bikkels bekend. Thans zijn in ons land plastic bikkels te koop, die uit Frankrijk worden geïmporteerd en waarbij een stel bestaat uit vier witte en een rode bikkel.

Een bikkel heeft vier verschillende zijden, ieder met een eigen benaming, die van streek tot streek kan verschillen:

holle zijde	put of kuilder
bolle zijde	bolleke of stovert
ene vlakke zijde	esser
andere vlakke zijde	staander

Om de beide vlakke zijden duidelijk van elkaar te kunnen onderscheiden, werden in de S-vormige zijde een letter S, enkele putjes of een sterretje geslagen; deze zijde, de esser, ontleende zijn naam aan de S-vorm.

De bikkelbal was gewoonlijk een grote gebakken knikker (gres) met een doorsnede van circa 3 cm; later werd ook wel een massieve gummibal gebruikt.

Het bikkelen is een behendigheidsspel, door twee meisjes gespeeld en wel bij voorkeur op een hardstenen stoep. Bij uitzondering zien we op tegels ook wel eens een jongen en een meisje bikkelen.

29. Wat we allemaal wel niet krijgen en kregen

Al vanaf de start van museum Wierdenland (in de Torenstraat in Ezinge) in 1991 Wordt het museum verblijdt met vondsten. Toen we startten met het nieuwe museum moesten al die vondsten van zolder worden gehaald.

Bij vele zat een beschrijving, maar er waren ook een groot aantal zonder enige aanwijzing. Inmiddels staan onze bezittingen en bruiklenen netjes in de computer beschreven en kunnen we aan de slag met het beschrijven van de onbekende artefacten.

Deze kist toont een klein deel van de schatten die we eerde kregen.